

Формування професійної самоосвіти працівників вищих навчальних закладів в умовах інноваційних змін

В умовах інноваційних змін самоосвіта стає важливим фактором забезпечення інформаційного та психологічного розвитку науково-педагогічних працівників. Систематична індивідуальна підготовка допомагає ефективно забезпечувати педагогічний та управлінський процеси. Саме тому актуальними постають завдання досконалого дослідження етапів самоосвітньої діяльності персоналу вищих навчальних закладів.

Ключові слова: самоосвіта, інноваційні зміни, науково-педагогічні працівники, вищі навчальні заклади.

В условиях инновационных изменений самообразования становится важнейшим фактором обеспечения информационного и психологического развития научно-педагогических работников. Систематическая индивидуальная подготовка помогает эффективно обеспечить педагогический и управленческий процессы. Именно поэтому актуальными становятся задания совершенного исследования этапов самообразовательной деятельности персонала высших учебных заведений.

Ключевые слова: самообразование, инновационные изменения, научно-педагогические работники, высшие учебные заведения.

Соціально-економічні і політичні зміни в суспільстві, входження України у світовий освітній простір зумовили низку вимог до якості самоосвітньої підготовки науково-педагогічних працівників. Вона полягає у готовності викладачів вищої школи до роботи в нових умовах, підвищених вимогах до їх професійного навчання та самостійного здобуття наукових знань [16, С. 3].

Однією із тенденцій розвитку сучасного суспільства є динамічне впровадження інновацій. Знання, інформація, технології змінюються з надзвичайною швидкістю. Працівники вищих навчальних закладів нерідко мають справу з технологічними змінами, пов'язаними з процесами навчальної та виховної діяльності, керівництвом освітніми закладами. У період приєднання українського освітнього простору до

Болонського процесу нові вимоги ставляться і до особистості викладачів. Актуальними постають завдання формування науково-педагогічних працівників, здатних ефективно працювати в умовах інновацій. Саме тому зміни, пов'язані з введенням новітніх технологій освітньої діяльності, методів та форм навчання стають невід'ємною частиною сучасного функціонування вищих навчальних закладів. За висловом В.Г. Кременя, діяльність вищої школи у цей час спрямовується на “формування людини, спроможної жити в системі постійно змінюваних координат, здатної сприймати і творити зміни” [9, С. 10]. Становлення освіченої особистості неможливе без ефективної системи самоосвітньої роботи із засвоєння нових знань, інформації. Тому у наш час вищим навчальним закладам необхідно приділяти максимальну увагу самоосвіті педагогів як одному із основних принципів формування висококваліфікованого фахівця.

Актуальність дослідження обумовлена зростанням ролі самоосвіти в умовах інноваційних змін, що характеризують сучасне українське суспільство. Згідно досліджень О.А. Бурлуки, “мінливість технологій, професійної діяльності, збільшення кількості інформації і необхідність швидкої її обробки ставлять якісно нові вимоги до кваліфікації працівників вищої школи, їх морального та інтелектуального розвитку” [4, С. 3].

Самоосвіта – це самостійно надбані знання працівниками вищих навчальних закладів з урахуванням власних інтересів і потреб задля виконання ефективної діяльності в умовах інноваційних змін. Вона здобувається поза навчальним закладом, без будь-якої сторонньої допомоги і виступає найважливішою індивідуальною формою науково-методичної та пошуково-творчої роботи педагогів [15, С. 313]. Результатом раціонально спрямованої самоосвіти стає покращення якості викладання предмета, підвищення рівня знань науково-педагогічних працівників, використання керівниками вищої школи сучасних методів управління.

Самоосвіта є вищою формою навчальної діяльності на основі саморегуляції, саморозвитку та самовдосконалення особистості. Вона може змінюватися в залежності від потреб, умов діяльності, методів управління [5, С. 342]. Професійна самоосвіта – це система внутрішньої самоорганізації працівників, яка спрямовується на засвоєння передового досвіду,

інноваційних методів управлінської діяльності, ефективних способів введення змін [1, С. 136].

У психологічному словнику самоосвіта визначається як самостійно отримана освіта, яка виступає індивідуально організованим процесом учіння [2, С. 485]. Психологічна енциклопедія поняття самоосвіти трактує як індивідуальну активність людини, спрямовану на отримання знань, умінь та навичок з метою задоволення потреб в пізнанні та особистісному зростанні [15, С. 313].

До найважливіших завдань індивідуальної роботи працівників вищих навчальних закладів в умовах інноваційних змін відноситься: вивчення нових програм та методик, самостійне засвоєння новітніх технологій, здійснення навчально-виховного та управлінського процесів, активна участь у роботі науково-методичних семінарів, творчих груп за інтересами.

У сучасних умовах самоосвіта спрямовується на оновлення й удосконалення знань, умінь та навичок, якими володіє персонал вищих навчальних закладів задля досягнення належного рівня професійної компетентності [10, С. 31].

Власне, прагнення працівників вищої школи до самоосвіти постає найважливішою умовою підвищення їх наукового рівня, що дозволяє впроваджувати в освітній процес новітні розробки, максимально повно використовувати свої можливості та здібності. Професійна самоосвіта сприяє інтелектуальному розвитку персоналу, розширює його ерудицію і коло спілкування, укріплює впевненість у собі [14, С. 176].

Самоосвітня діяльність спрямовується на:

1. Розвиток індивідуальних якостей.
2. Покращення професійних умінь.
3. Розширення інтелектуального кругозору.
4. Збагачення комунікативних умінь і навичок.
5. Формування психологічних здібностей [8, С. 57].

Покращення психологічної підготовки працівників вищих навчальних закладів в умовах інноваційних змін стає можливим за рахунок їх спрямованості на психологічну самоосвітню діяльність. Її завдання полягають у вивченні літератури з психології розвитку особистості, психотерапії, конфліктології задля досконалішого розвитку індивідуальності працівників, загального рівня їх освіченості, розширення психологічної культури.

Самоосвітня підготовка працівників вищої школи відбувається систематично. Особливо вона активізується в умовах інноваційних змін: із введенням нових курсів, методів навчання, появою новітніх інформаційних технологій, напрямів діяльності, створенням нових відділів, спеціальностей. Самоосвітня діяльність персоналу вищих навчальних закладів в умовах інноваційних змін включає в себе:

- 1) науково-дослідну та дослідно-експериментальну роботу;
- 2) освоєння сучасної науково-методичної та навчальної літератури;
- 3) вивчення нормативно-правових актів, розпоряджень, положень тощо;
- 4) участь у науково-методичних об'єднаннях, семінарах, конференціях;
- 5) теоретичну розробку і практичну апробацію різноманітних форм та методів діяльності;
- 6) ознайомлення з функціонуванням інноваційних вищих навчальних закладів.

Реформування вищої школи ставить нові вимоги до особистості викладачів та керівників освітніх закладів. Першочерговим завданням у цей час постає розробка та впровадження інноваційних шляхів функціонування системи неперервної освіти, що у перспективі перетворюється на самоосвітню діяльність працівників [8, С. 56].

Ефективність самоосвіти залежить від багатьох чинників: рівня пізнавальної активності науково-педагогічних працівників, сформованості інтелектуальних умінь, розвитку мислення, морально-вольових якостей особистості.

У зв'язку з цим виділяють два рівні самоосвіти: систематичний (засвоєння знань працівниками вищих навчальних закладів відбувається, маючи конкретне освітнє завдання, ціль) і ситуативний (знання засвоюються у міру потреби). Систематична самоосвіта є найбільш характерним засобом отримання нової інформації у педагогічній професії. Завдяки цьому персоналом вищих навчальних закладів накопичується належний обсяг знань задля передачі їх підростаючому поколінню та всебічному застосуванню у мінливих умовах сучасного життя.

Процес самоосвіти тісно пов'язаний із повсякденною індивідуальною діяльністю. У наукових джерелах визна-

чається, що рушійними силами самоосвітньої діяльності стають потреби працівників вищої школи у збагаченні своїх знань, умінь та навичок; професійно-трудові, матеріальні і духовні інтереси [18, С. 61].

Проте, як свідчить практика, визначення першочергових потреб працівниками вищих навчальних закладів не завжди співпадає з реальною їх усвідомленістю. Особливо це стосується діяльності в інноваційний період розвитку вищої школи, коли різноманітні ситуації змінюються із гіпершвидкістю. Саме у такий час важливою стає допомога керівників ВНЗ та організаційних психологів. З науково-педагогічними працівниками необхідно проводити організаційно-роз'яснювальну роботу, раціонально спрямовувати їх діяльність, забезпечувати психологічну підтримку.

Активізація пізнавальної діяльності стає однією із найважливіших форм самоосвітньої підготовки фахівців. Важливу роль у цьому процесі відіграють інтерактивні техніки, що забезпечують взаємодію керівників та працівників вищих навчальних закладів в умовах навчальних тренінгів, семінарів, круглих столів, спрямованих на підготовку персоналу до розв'язання управлінських та професійних завдань [6, С. 275; 7, С. 76; 17, С. 16]. Також вагоме значення надається індивідуальним та груповим бесідам, відкритим дискусіям з проблемних питань функціонування освітньої організації в умовах інноваційних змін.

Самоосвіта постає цілеспрямованим процесом самостійного оволодіння цілісною системою знань, умінь і навичок, певним досвідом у сфері освітньої діяльності під впливом особистих і суспільних інтересів [3, С. 86]. Самоосвітня діяльність спрямовується на безпосереднє отримання знань працівниками вищих навчальних закладів, збагачення новими навичками та вміннями організації власної роботи [12, С. 85].

Задля ефективного функціонування вищої школи в умовах введення змін менеджерам освіти необхідно повсякчас займатися самоосвітньою діяльністю. Актуальними постають завдання формування у персоналу вищих навчальних закладів позитивного психологічного ставлення до індивідуального отримання знань. Науково-педагогічним працівникам потрібно задавати нові орієнтири в умовах мінливого середовища, заохочувати їх до самоконтролю, самокерівництва [13, С. 199].

Вагоме місце у цьому процесі займає психологічна самоосвіта, що включає в себе систематичне ознайомлення з новітніми досягненнями психології освіти, праці, управління, організаційної та соціальної психології.

Джерелом самоосвіти є зовнішні (вимоги до педагога, значущість його професії, організація роботи в колективі) та внутрішні соціальні фактори (ставлення до нових вимог, ступінь їх сприйняття, усвідомлення необхідності інновацій).

Загалом, діяльність працівників вищої школи відбувається в умовах постійного навчання, систематичної роботи над собою. Висококваліфікований фахівець формується в умовах наполегливої праці, самовдосконалення у вільний від роботи час. Лише така діяльність дозволить перетворитися у високоосвічену особистість, здатну раціонально організувати науково-педагогічний та управлінський процеси [11, С. 49].

Отже, особливий вплив на формування професіоналізму працівників вищих навчальних закладів має індивідуальна освітня діяльність, яка передбачає систематичне ознайомлення із сучасними науковими дослідженнями, вивчення передового досвіду організації науково-педагогічної та управлінської діяльності, ознайомлення з новими нормативними актами, вивчення психолого-педагогічної літератури з питань інноваційної освітньої діяльності, освоєння прогресивних інформаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Айсмонтас Б.Б. Педагогическая психология: Схемы и тесты / Бронюс Броневич Айсмонтас. – М.: Издательство ВЛАДОС-ПРЕСС, 2002. – 208 с.
2. Большой психологический словарь / Под. ред. Б.Г. Мещерякова, В.П. Зинченко. – 3-е изд., доп. и перераб. – СПб.: ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, 2006. – 672 с. – (Большая университетская библиотека).
3. Бондарчук Е.И. Основы психологии и педагогики: Курс лекций / Е.И. Бондарчук, Л.И. Бондарчук. – 3-е изд., стереотип. – К.: МАУП, 2002. – 168 с.: ил.
4. Бурлука О.В. Самоосвіта особистості як соціокультурне явище: автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 17.00.01 “Теорія та історія культури” / О.В. Бурлука. – Х., 2005. – 16 с.

5. Зимняя И.А. Педагогическая психология: учебное пособие / Ирина Алексеевна Зимняя. – Ростов н/Д.: Издательство Феникс, 1997. – 480 с.
6. Карамушка Л.М. Види інтерактивних технік та особливості їх застосування у підготовці менеджерів та працівників організацій / Л.М. Карамушка, Л.М. Малигіна // Актуальні проблеми психології. Том I.: Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія. – К.: Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України, 2002. – Ч.6. – С. 275-284.
7. Карамушка Л.М. Психологія освітнього менеджменту: навчальний посібник / Людмила Миколаївна Карамушка. – К.: Либідь, 2004. – 424 с.
8. Каушан Т.М. Неперервна самоосвіта викладача як складова системи самоосвіти у вищому навчальному закладі / Т.М. Каушан // Проблеми освіти: науково-методичний збірник – К.: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, 2007. – Вип. 47. – С. 55-59.
9. Кремень В.Г. Вища освіта в соціокультурних змінах сучасності / В.Г. Кремень // Вища освіта. – 2007. – № 3. – С. 9-13.
10. Лосєва Н.М. Самовдосконалення викладача: навчально-методичний посібник / Наталія Миколаївна Лосєва. – 2-ге вид., перероб. – Донецьк: ДонНУ, 2004. – 300 с.
11. Лосєва Н.М. Саморозвиток викладача вищої школи: навчальний посібник / Наталія Миколаївна Лосєва. – Донецьк: ДонНУ, 2003. – 336 с.
12. Макарова И.К. Управление человеческими ресурсами: пять уроков эффективного HR-менеджмента / Ирина Камилъевна Макарова. – М.: Дело, 2007. – 232 с.
13. Ньестром Дж., Дэвис К. Организационное поведение. Поведение человека на рабочем месте / Джон В. Ньестром, Кейт Дэвис; пер. с англ. Е. Бугаева, В. Вольского / Под ред. Ю.Н. Каптуревского – СПб: Питер, 2000. – 448 с.
14. Оганесян И.А. Управление персоналом организации / Ирина Арутюновна Оганесян. – Мн.: Амалфея, 2000. – 256 с.
15. Психологічна енциклопедія / [авт.-упоряд. О.М. Степанов]. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с. – (Енциклопедія ерудита).

16. Сушанко В.В. Актуальні проблеми інтелектуалізації професійної діяльності педагога вищої школи: навчально-монографічний посібник / В.В. Сушанко, Т.А. Алексеєнко. – Чернівці: Рута, 2003. – 80 с.
17. Технологія підготовки персоналу освітніх організацій до роботи в умовах соціально-економічних змін: Навчальний посібник / Л.М. Карамушка, Н.І. Клокар, О.А. Філь та ін.; за ред. Л.М. Карамушки. – К.: Науковий світ, 2008. – 100 с.
18. Управління навчальним закладом: У 2 ч. – Ч.1: Абетка менеджера освіти: навчально-методичний посібник / [В.В. Григораш, О.М. Касянова, О.І. Мармаза та ін.] – Х.: Веста: Ранок, 2004. – 160 с. (Серія “Управління школою”).

In the conditions of innovative changes a self-education becomes the important factor of providing the informative and psychological development of scientifically pedagogical workers. Systematic individual preparation helps to provide pedagogical and administrative processes effectively. For this reason we have urgent questions of stages of the staff's self-education activity in the higher educational establishments.

Key words: self-education, innovative changes, scientifically pedagogical workers, higher educational establishments.

Отримано: 16.09.2008.

УДК. 159.922.04.002

О.Л. Туриніна

Професійна діяльність як системотвірний чинник розвитку особистості майбутнього психолога

У статті предствалений стислий аналіз змісту, принципів, критеріїв, форм діяльності психолога з позицій морфологічного, аксіологічного, праксиологічного і онтологічного аспектів. Описані підходи до дослідження генезису професійної діяльності та